

JEŻELI NIE LICEUM, TO TECHNIKUM CZY SZKOŁA BRANŻOWA? PIERWSZE EDUKACYJNO-ZAWODOWE WYBORY UCZNIÓW SZKÓŁ POWIATU PIŁSKIEGO

Anna Oleszczyk

ORCID: 0000-0003-2077-8787

Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Piłe

adres e-mail: Anna.Ole@poczta.fm

IF NOT THE HIGH SCHOOL – WHICH OPTION
IS BETTER – A TECHNICAL OR VOCATIONAL SECONDARY
SCHOOL? FIRST EDUCATIONAL-VOCATIONAL
CHOICES OF STUDENTS FROM PIŁA COUNTY

Keywords: system of education, vocational education, adolescence, professional development, educational-vocational choices

Abstract. The aim of this article is to present the factors that have an impact on the choice of the level of education that first grade vocational school students and technical school students have made. Advantages (according to students) of attending both types of schools, as well as sources of information concerning possibilities and rules of professional (vocational) education, opinions concerning the level of difficulty and other people's influence in the decision-making process have also been presented. Current provisions of educational law and other research concerning the choice of a secondary school appear in the article. There is also a reference to developmental period in which students are supposed to make their first educational-vocational choices, as well as to the theory of professional development.

Słowa kluczowe: system edukacji, szkolnictwo zawodowe, dorastanie, rozwój zawodowy, wybory edukacyjno-zawodowe

Streszczenie. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie czynników wpływających na wybór poziomu kształcenia zawodowego przez uczniów z klas

pierwszych szkół branżowych i techników. Przedstawione zostaną zdania młodzieży na temat korzyści kształcenia w szkole branżowej i technikum, źródła informacji na temat możliwości i zasad kształcenia zawodowego, opinie dotyczące poziomu trudności i wpływu innych osób na podejmowane decyzje. Odwołano się do aktualnych przepisów prawa oświatowego i innych badań odnoszących się do wyboru szkoły ponadpodstawowej. Nawiązano również do okresu rozwojowego, na jaki przypada podejmowanie pierwszych edukacyjno-zawodowych wyborów i teorii rozwoju zawodowego.

Wprowadzenie

Ośmioletnia szkoła powszechna, czteroletnie liceum ogólnokształcące i pięcioletnie technikum, a do tego dwustopniowa szkoła branżowa, która zastąpiła dawną zawodówkę – tak wygląda nowy system edukacji w Polsce. Po raz pierwszy w 2017 roku uczniowie kończący klasę szóstą szkoły podstawowej, zamiast do gimnazjum, trafili do siódmej klasy nowej szkoły powszechnej. Z kolei w 2019 roku pierwszy rocznik uczniów rozpoczął naukę w nowym liceum i nowym technikum. (Dziennik Polski 24.pl). Zatem zmiany w systemie szkolnictwa w Polsce obowiązują od pierwszego września 2017 roku, w tym również w szkolnictwie zawodowym. Dotychczasowa, trzyletnia zasadnicza szkoła zawodowa przekształcała się w branżową szkołę I stopnia, w której czas nauki trwa również trzy lata. Po raz pierwszy w roku szkolnym 2017/2018 nie prowadzono rekrutacji do pierwszych klas zasadniczych szkół zawodowych. Szkoły te docelowo zastąpione zostały branżowymi szkołami I i II stopnia. Od roku szkolnego 2017/2018 rozpoczął się nabór kandydatów do pierwszej klasy branżowej szkoły I stopnia. W latach szkolnych 2017–2018, 2019–2020 do tego typu szkoły była przeprowadzana rekrutacja absolwentów gimnazjum, a w roku szkolnym 2019/2020 w rekrutacji uczestniczyli zarówno absolwenci gimnazjum (po raz ostatni ze względu na wygaszenie tej formy edukacji), jak i absolwenci szkoły podstawowej (po raz pierwszy ze względu na wprowadzenie ośmioletniej szkoły podstawowej) (Dobra Szkoła, *Jak będą wyglądały*, 2016).

W branżowej szkole I stopnia realizowane jest kształcenie w zakresie jednej kwalifikacji. Po jej ukończeniu i zdaniu egzaminu z kwalifikacji absolwent uzyska dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, a także otrzyma wykształcenie zasadnicze branżowe. Następnie będzie mógł kontynuować naukę w branżowej szkole II stopnia, co umożliwi mu zdobycie tytułu technika i przygotowanie do matury. Absolwenci branżowej szkoły I stopnia, którzy nie zdecydują się na naukę w branżowej szkole II stopnia, będą mogli podjąć zatrudnienie a także wybrać liceum ogólnokształcące dla dorosłych, począwszy od drugiej klasy

oraz zdecydować się na kwalifikacyjne kursy zawodowe. (Dobra Szkoła, *Czy szkoły branżowe*, 2016). Zatem zgodnie z nowym systemem edukacji absolwenci gimnazjum, szkoły podstawowej spośród typów szkół ponadgimnazjalnych, ponadpodstawowych mogli wybrać w roku szkolnym 2018/2019 branżową szkołę I stopnia, technikum (4-letnie dla absolwentów gimnazjum, 5-letnie dla absolwentów szkoły podstawowej) lub liceum ogólnokształcące (3-letnie dla absolwentów gimnazjum, 4-letnie dla absolwentów szkoły podstawowej). Jak te wybory kształtowały się wśród uczniów z terenu powiatu piłskiego, ukazuje niniejszy artykuł na podstawie wyników badań, przeprowadzonych przez Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Pile.

Wybory edukacyjno-zawodowe młodzieży w odniesieniu do okresu rozwojowego i wybranych teorii rozwoju zawodowego

Uczniowie kończący gimnazjum to osoby w wieku szesnastu lat, a kończący szkołę podstawową – piętnastu. Jest to dla nich trudny czas dorastania, który definiuje się jako stadium rozpoczynające się wraz z początkiem pokwitania, kiedy jednostka osiąga dojrzałość płciową. Jest to długi i wewnętrznie zróżnicowany okres między 10.-12. a 20. rokiem życia. Dzielimy go na wczesne i późne dorastanie, którego umowna granica przebiega około 16.-17. roku życia (Zimbardo, 1999, s. 196).

Należy podkreślić, że okresu dorastania nie można traktować jako okresu jednolitego, w którym rozwój następuje w podobny sposób w ciągu całego jego trwania. Takie rozumowanie byłoby błędne, ponieważ w okresie dorastania odbywa się proces dorastania, który trwa mniej więcej od 10. do 20.-23. roku życia i który ma specyficzny, odmienny charakter na początku, w środku i na końcu tego okresu. Można więc wyróżnić za Marią Czerwińską-Jasiewicz początkową fazę okresu dorastania (10.-13. r.ż.), środkową fazę dorastania (14.-16. r.ż.) i końcową fazę okresu dorastania (17.-20./23. r.ż.). W wymienionych fazach poziom rozwoju ogólnego jest odmienny, specyficzny dla każdej z nich. Taki podział okresu dorastania na trzy fazy wynika z uwzględnienia kryteriów: dojrzenia fizycznego (rozwoju mózgu, zmian hormonalnych, pokwitania) oraz rozwoju myślenia. Mają one zasadnicze znaczenie dla rozwoju we wszystkich innych sferach w okresie dorastania (osobowości, rozwoju społecznego, rozwoju moralnego, rozwoju religijnego, jak i kształtowania się systemu wartości i światopoglądu). Środkowa faza jest kulminacyjna pod względem przemian fizycznych i psychicznych, jakie następują w czasie dorastania. Dochodzi bowiem

do najbardziej dynamicznych przemian w rozwoju fizycznym (rozwój mózgu, zmiany hormonalne, pokwitanie, intensywny rozwój cech płciowych) oraz przemian w myśleniu. Ta faza dorastania charakteryzuje się także największym nasileniem specyficznych problemów okresu dorastania, takich jak: kryzys tożsamości, konflikty z dorosłymi, bunt młodzieńczy (Czerwińska-Jasiewicz, 2015, s. 42-43)

Okres dorastania określić można również jako adolescencję – dojrzewanie, tj. pełną autonomię i dojrzałość fizyczno-umysłową. Występuje wówczas usilne dążenie do emancypacji i uwolnienia się spod kurateli rodziców (Pawlus, 202, s. 15). W tym czasie dorastania dziecięca zależność od rodziców i innych dorosłych zostaje zastąpiona przez niezależność i decydowanie o sobie. Jest to jedna z prawidłowości w rozwoju społecznym w adolescencji, ponieważ następują przemiany relacji rodzic-dziecko. Młody człowiek dąży do osiągnięcia emocjonalnej niezależności od rodziców, do budowania autonomii. (Ziółkowska, 2005, s. 376). Osoby będące w wieku dorastania określa się jako dorastających, adolescentów, nastolatków lub młodzież. W kontekście biologicznym adolescencja charakteryzuje się intensywnymi zmianami fizycznymi organizmu, którym zaprogramowanym celem jest osiągnięcie dojrzałości płciowej (Oleszkowicz, Senejko, 2011, s. 259). W sensie psychicznym daje zdolność do samodzielnego kształtowania własnego życia, nowy poziom integracji osobowości zostaje uwieńczony ukształtowaniem tożsamości jednostki (Bakiera, Stelter, 2011, s. 18). Z perspektywy socjologicznej adolescencja jest składnikiem kultury, a badaczy tego okresu życia interesują przede wszystkim procesy społecznego dojrzewania. W ich obszarze Maria Trawińska rozróżnia procesy wchodzenia w społeczne role osób dorosłych oraz procesy tworzenia programów życiowych opartych na doświadczeniu i twórczym przeżywaniu relacji między obrazem świata a strukturą „Ja”. (Harwas-Napierała, Trempała, 2008, s. 164). Określone zadania rozwojowe przypadające na ten czas wzrostu wiążą się z podejmowaniem i realizacją różnych ról społecznych, co gwarantuje dobrą adaptację społeczną człowieka oraz czerpanie z tego osobistej radości i poczucia samorealizacji. Zadania i role warunkowane są wewnątrznie – wypływają z potrzeb, popędów, przyjętej hierarchii wartości, jak i zewnątrznie, są wynikiem wymagań otoczenia. Według Anny I. Brzezińskiej, Karoliny Appelt i Beaty Ziółkowskiej najbardziej istotne z tych zadań w okresie dorastania polegają na: dojrzewaniu intelektualnym, emocjonalnym i społecznym, budowaniu własnej filozofii życia, poszukiwaniu osobistej i społecznej autonomii, poszukiwaniu tożsamości płciowej, poszukiwaniu

tożsamości grupowej i osobistej, jak i akceptacji ‘zmieniającego się siebie’ (Brzezińska, Appelt, 2016, s. 249).

Adolescencja jako proces rozwoju biologicznego i psychospołecznego charakteryzuje się stosunkowo jeszcze wysoką chwiejnością norm moralnych. Rodzi się w tym czasie wiele nowych kategorii pojęć i zjawisk nie do końca i nie od razu zrozumiałych dla młodej jednostki, co powoduje rozterki natury egzystencjalnej, poszukiwanie sensu życia i konieczność pokonywania kryzysu adolescencyjnego. Ten kryzys adolescencyjny można traktować jako ważny punkt wyjścia do problematyki wyborów edukacyjnych i zawodowych młodzieży, jako swoisty moment zwrotny zmian psychicznych i społecznych młodego człowieka. Kryzys, zdaniem nastolatków, wiąże się nierozzerwalnie z koniecznością podejmowania pierwszych ważnych decyzji, bo częściowo lub całkowicie autonomicznych, życiowych decyzji. Presja tych decyzji i konflikt pomiędzy dotychczasowym poczuciem bezpieczeństwa, ‘parasolem ochronnym’ dawanym przez najbliższych a wewnętrzną potrzebą samostanowienia o sobie, skutkuje frustracją, niepokojem i niepewnością. Może również rodzić poczucie osamotnienia, potrzebę poszukiwania nowych wartości i celów ze względu na załamanie się dotychczasowych autorytetów. Może także rodzić brak akceptacji środowiska i samego siebie przy jednoczesnym dążeniu do odrębności. Wewnętrzna destabilizacja i sprzeczność mają miejsce również w momencie, gdy adolescent ma zbyt ostro i kategorycznie nakreślone plany wymuszające konkretne, samodzielne decyzje, jak również wtedy, gdy plany związane z przyszłością są zbyt niepewne i odległe. Kryzys to najczęściej jedynie etap na drodze rozwoju. Odpowiednie wsparcie jednostki w tym okresie, zrozumienie i tolerancja daje możliwość rozpoznania rzeczywistości, skutecznego działania, a w konsekwencji pobudza ciekawość, fascynację i zadowolenie z siebie. Sam kryzys jest nie tylko typowym zjawiskiem dla tej grupy wiekowej, ale w pewnym sensie również koniecznym do pojawienia się punktu zwrotnego, nowych wartości i celów życiowych młodzieży, formułowania nowych norm i reguł oraz zasad, zwykle bardziej związanych z odpowiedzialnym i autonomicznym działaniem w społeczeństwie, typowym dla dorosłego człowieka. Kryzys adolescencyjny jest konieczny do weryfikacji swojej roli w świecie i tworzenia nowych ścieżek rozwoju, realizacji planów życiowych, jak i postrzegania rzeczywistości, w tym samopostrzegania młodego człowieka. Jest zjawiskiem niezbędnym do wejścia w kolejną fazę rozwoju psychicznego i emocjonalnego, a także do właściwego orientowania się w świecie (Karska, 2016, s. 112-115).

O rozwoju można też mówić w kontekście rozwoju zawodowego człowieka, który ściśle wiąże się z innymi kategoriami życia społecznego i jest wypadkową rozwoju fizycznego, umysłowego, uczuciowego, erotycznego, politycznego, kulturowego i moralnego (Parzęcki, 2003, s. 29). Jest to proces związany z pracą, polegający na indywidualnym wzroście, zdobywaniu umiejętności i osiągnięciu rozwoju (Waters, 1999, s. 198). Autorka artykułu odniesie się do okresu, w którym następuje podjęcie pierwszych decyzji edukacyjno-zawodowych. Elli Ginzberg wyróżnia trzy okresy rozwoju zawodowego człowieka, w tym okres próbny (od 11. do 16. roku życia) wraz z etapami: zainteresowań, zdolności, wartości i przejściowym, w którym młody człowiek podejmuje wybory na próbę, bo ma świadomość zachodzących w nim zmian. Wybierając przyszły zawód, analizuje swoje uzdolnienia, zainteresowania oraz wyznawane wartości. Etap zainteresowań (do 1-12 lat) – podstawowym determinantem wyboru zawodu są pasje i zainteresowania. Etap zdolności (od 13-14 do 15 lat) – tendencje do wyboru zawodu rozwijają się. Poza zainteresowaniami, młoda jednostka bierze pod uwagę swoje uzdolnienia. Analizuje własne umiejętności i odnosi je do wybranych zawodów. Na tym etapie człowiek uświadamia sobie, jakie wykształcenie musiałby zdobyć, aby wykonywać dany zawód. Etap wartości (15 do 16 lat) – decyzja dotycząca wyboru zawodu dojrzewa. Jednostka zaczyna analizować większość ważnych czynników, tj. zainteresowania, umiejętności, sytuację społeczno-ekonomiczną, motywację i wyznawane wartości. Etap przejściowy (około 17. roku życia) – młody człowiek nie jest w stanie dokonać ostatecznej decyzji co do przyszłej drogi zawodowej, ponieważ brakuje mu doświadczeń, które zwerifikowałyby jego dotychczasowe wybory (Bondaruk, 2011, s. 55-56). Podejście E. Ginzberga i jego współpracowników otrzymało status pierwszej teorii wyboru zawodowego, bezpośrednio wywodzącej się z bazy teoretycznej, jakiej dostarczyła psychologia rozwoju człowieka. Rozważał on liczne aplikacje swojej teorii, apelując jednocześnie do rodziców, nauczycieli i doradców zawodowych, żeby nie przyjmowali neutralnej postawy obserwując proces wyboru zawodu swoich podopiecznych. Młodzi ludzie, głównie w wieku dorastania, mają według niego ogromną potrzebę dyskusowania swoich problemów z osobami o większym doświadczeniu (Paszowska-Rogacz, 2003, s. 81). Natomiast Anna Roe odnosiła się głównie do wpływu stosunków wewnątrzrodzinnych na rozwój kariery zawodowej. Jej teoria uwypukla znaczenie wczesnych doświadczeń dziecięcych w determinowaniu zadowolenia z wyboru zawodu w danej dziedzinie. Badała, w jaki sposób style sprawowania opieki rodzicielskiej rzutują na hierarchię potrzeb i relacje tych potrzeb w odniesieniu do przyszłych, dorosłych stylów życiowych.

Opierała się w głównym stopniu na hierarchii potrzeb Maslowa (Bańka, 2005, s. 148). Nawiązując do jego teorii motywacji przyjęła, że stopień zaspokajania potrzeb podstawowych wpływa na kształtowanie się dominujących, często nieświadomych motywów działania. Poziom zaspokojenia potrzeb wyższych nie odgrywa tak ważnej roli. Istotne znaczenie ma przy tym, zdaniem autorki, przeżycie satysfakcji lub frustracji jako reakcji na zaspokojenie lub niezaspokojenie potrzeb. Czynniki te wraz z hierarchią potrzeb mają wpływ na wybór zawodu (Paszowska-Rogacz, 2003, s. 62-63).

Rozważania w obszarze rozwoju zawodowego prowadził również Donald E. Super. Jego podejście wywodzi się z tak zwanej psychologii różnic indywidualnych, jak i teorii cechy i czynnika. Super sądził, że psychologia różnic indywidualnych wraz ze swoim instrumentarium (różnego rodzaju narzędzia testowe), jest jednym z najważniejszych źródeł pozyskiwania informacji o różnicach zawodowych, odnoszących się do osobowości, postaw, uzdolnień, a także zainteresowań. Centralną pozycję przypisywał pojęciu tożsamości lub własnej osoby. Jego badania skupiały się na roli obrazu własnej osoby w odniesieniu do rozwoju zawodowego jednostki. Dowiodły, że zawodowe pojęcie własnej osoby rozwija się wraz z rozwojem fizycznym i umysłowym, wspólnie z obserwacją pracy, identyfikacją z pracującymi dorosłymi, środowiskiem ogólnym i ogólnymi doświadczeniami. W efekcie różnice i podobieństwa między 'ja' a 'inni' ulegają przez jednostkę przyswojeniu i uznaniu za własne. Z czasem, jak doświadczenia jednostki stają się bogatsze, świadome na tle realnego świata pracy, formują się coraz bardziej dostrzegalne i wysublimowane konstrukty tożsamości zawodowej. Mimo że tożsamość zawodowa jest tylko elementem rozwoju tożsamości jednostki, jest jednocześnie główną siłą napędową modelu kariery zawodowej, jaką jednostka zamierza zrealizować w swoim życiu (Bańka, 2005, s. 148). D. Super wyróżnił pięć stadiów rozwoju zawodowego, w tym stadium eksploracji, w którym młodzież m.in. dokonuje wyboru dalszego kierunku kształcenia. Eksploracja trwa od 15. do 24. roku życia; wówczas dokonuje się krystalizacja własnych wyborów, specyfikacja i wybór ścieżki zawodowej. Młody człowiek bada świat zawodów i określa własne preferencje. Stadia rozwoju zawodowego tworzą ramę teoretyczną, w którą wpasowane są zachowania i postawy jednostki, ujawniające się w pięciu rodzajach aktywności. Tę aktywność Super określa jako zadania rozwoju zawodowego i zalicza do nich m.in. krystalizację (od 14. do 18. roku życia), gdzie następuje rozwój procesów poznawczych, prowadzących do formułowania ogólnych celów rozwoju zawodowego poprzez uświadamianie sobie dostępnych zasobów, uwarunkowań, zainteresowań, wartości i planów względem

preferowanych zawodów. To okres precyzowania preferowanych planów kariery zawodowej i tworzenia przymiarek w odniesieniu do sposobów praktycznej realizacji zamierzeń (Bańka, 2005, s. 150). Na ten trudny czas dorastania przypada podejmowanie pierwszych decyzji edukacyjno-zawodowych młodzieży, o czym szerzej w kolejnej części artykułu.

Wybór poziomu kształcenia zawodowego; czynniki, korzyści, źródła informacji, poziom trudności, wpływ innych osób

Na przełomie września i października 2019 roku Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Pile na zlecenie Starostwa Powiatowego w Pile przeprowadził badanie sondażowe opinii uczniów klas pierwszych szkół branżowych oraz techników pt. *Technikum czy szkoła branżowa? Czynniki wpływające na wybór poziomu kształcenia zawodowego przez młodzież w powiecie pilskim w roku szkolnym 2019/2020*. Było to badanie pełne, tj. całej populacji uczniów klas pierwszych technikum i klas pierwszych szkół branżowych I stopnia. Celem badania było poznanie opinii uczniów, którzy wybrali kształcenie w szkołach branżowych oraz opinii uczniów, którzy wybrali kształcenie w technikum - na temat czynników warunkujących te wybory. Zakres badań obejmował znalezienie odpowiedzi na pytania, co powoduje, że uczniowie, którzy chcą zdobyć wykształcenie zawodowe, w zdecydowanej większości wybierają technikum, czy brali pod uwagę możliwość kształcenia w szkołach branżowych, co przemawia na korzyść kształcenia w szkole branżowej a co w technikum, jakie czynniki zachęciły uczniów do kształcenia w szkole branżowej? Istotne było stwierdzenie, skąd uczniowie czerpali informację na temat możliwości i zasad kształcenia zawodowego oraz kto miał wpływ na dokonywany przez uczniów wybór szkoły? Ważne było poznanie układu hierarchicznego ww. czynników (ZPPP, 2019, s. 2).

Autorka tego artykułu – doradca zawodowy, jako pracownik Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Pile wchodzącej w skład Zespołu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Pile, brała udział w przygotowaniu badania m.in. w zakresie opracowania narzędzi badawczych, samodzielnie przeprowadziła badanie wśród uczniów i współtworzyła raport z badania.

W roku szkolnym 2019/2020 o przyjęcie do szkół ponadpodstawowych w powiecie pilskim ubiegały się 2404 osoby, z czego ok. 41% do techników, ok. 40% do liceów ogólnokształcących, a do szkół branżowych I stopnia ok. 19%. Zatem najmniejszym zainteresowaniem cieszyła się dawna ‘zawodówka’. W celu uzyskania w krótkim czasie opinii stosunkowo licznej populacji wybranej do badania,

z uwagi na ich sondażowy charakter zdecydowano o wyborze techniki ankiety audytoryjnej i zastosowanie narzędzia w postaci kwestionariusza ankiety – w dwóch wersjach: dla uczniów klas pierwszych szkoły branżowej I stopnia i uczniów klas pierwszych technikum. Przeprowadzono także sondaż próbny narzędzia. W wyniku badania uzyskano opinie 833 uczniów w technikach, co stanowi 84% ogółu uczniów w tych klasach oraz 395 uczniów w szkołach branżowych I stopnia, co stanowi 88% ogółu uczniów w tych klasach (ZPPP, 2019, s. 2). Z 833 uczniów (39 dziewcząt, tj. 28% i 99 chłopców, tj. 72%) klas pierwszych technikum uczestniczących w badaniu 138, tj. 16% zadeklarowało, że rozważali podjęcie nauki w szkołach branżowych I stopnia. Wśród powodów (ankietowani mogli wybrać kilka) wskazywano:

- mniej nauki teoretycznej a więcej nauki praktycznej niż w technikum (63%),
- możliwość zarobienia na praktykach (56%),
- możliwość zdobycia zawodu szybciej niż podczas nauki w technikum (56%). (ZPPP, 2019, s. 4).

W mniejszym stopniu uczniowie wskazywali kolejno na: chęć szybkiego uzyskania samodzielności finansowej (42%), możliwość kontynuowania nauki w szkole branżowej II stopnia i zdobycia tytułu technika oraz przystąpienia do matury (31%), szansa na dobre zarobki w przyszłości (30%), możliwość otworzenia własnej firmy (26%), możliwość zarobkowania za granicą (25%), dobre opinie kolegów o szkole branżowej (19%), kontynuowanie działalności/zakładu rodziny (11%), sytuacja finansowa w rodzinie (6%) (ZPPP, 2019, s. 4).

Zatem rozważając możliwość kontynuacji nauki w szkole branżowej, zdecydowana większość uczniów zwróciła uwagę na mniejsze obciążenie edukacyjne z korzyścią dla kształcenia praktycznego. Jest to jak najbardziej zgodne z prawdą; w klasie pierwszej uczniowie mają trzy dni nauki, dwa dni zajęcia praktyczne, a w klasie trzeciej dwa dni chodzą do szkoły a trzy dni odbywają praktyczną naukę zawodu (Rozporządzenie MEN, 2019, s. 20). Ponad połowa uczniów odwołała się do możliwości uzyskiwania funduszy z zajęć praktycznych i zdobycia zawodu w ciągu trzech lat, a nie czterech czy pięciu w technikum. Mniej niż połowa badanych wskazała na chęć szybkiego uzyskania samodzielności finansowej, co może oznaczać, że sytuacja finansowa rodzin tych uczniów w większości przypadków jest zadowolająca. W mniejszości były również osoby, które wskazały na: możliwość kontynuowania nauki w szkole branżowej II stopnia i zdobycia tytułu technika oraz przystąpienia do matury, szanse na dobre zarobki w przyszłości, możliwość otworzenia własnej firmy, możliwość zarobkowania

za granicą, dobre opinie kolegów o szkole branżowej, kontynuowanie rodzinnej działalności gospodarczej czy sytuację finansową w rodzinie. Dlaczego jednak ci respondenci ostatecznie wybrali technikum? W odpowiedziach znajdujemy m.in. następujące powody: „dostałem się do technikum, wszyscy mówili, że jestem za mądry na branżówkę, w technikum można zdawać maturę, kierunek w technikum był bardziej dla mnie interesujący, będę mieć zawód i średnie wykształcenie, po technikum lepiej się zarabia, szkoła branżowa ma złą opinię” (ZPPP, 2019, s. 4-5). Czyli uczniowie wybrali technikum ze względu na pozytywny wynik rekrutacji, odpowiedni potencjał intelektualny, możliwość przystąpienia do matury, co stanowi przepustkę do kontynuacji nauki na studiach, interesujący kierunek kształcenia jaki oferowało technikum, zdobycie zawodu i jednocześnie średniego wykształcenia, perspektywę lepszych zarobków, dobrą opinię o technikum.

Spośród uczniów klas pierwszych technikum byli też tacy, którzy nie rozważali dalszej edukacji w ramach szkoły branżowej, było to 695 osób (274 dziewcząt, tj. 39% i 421 chłopców, tj. 61%). Przytaczane przez nich argumenty za wyborem technikum były następujące:

- po technikum będę mieć zawód i średnie wykształcenie (85%),
- od razu chciałem uczyć się w technikum (67%),
- rodzice nie zgodzili się, abym wybrał szkołę branżową (60%) (ZPPP, 2019, s. 5).

Następnie uczniowie wskazywali kolejno na: „w technikum można się przygotować do matury (58%), mało atrakcyjne zawody do wyboru w szkole branżowej (36%), do mojego technikum poszli moi znajomi (34%), nie lubię pracy fizycznej (15%), większy prestiż daje nauka w technikum niż w szkole branżowej (11%), krytyczne opinie uczniów o praktykach w szkole branżowej (10%), ze względu na stan zdrowia (2%), uważam, że dam radę z nauką” (1%). (ZPPP, 2019, s. 5). Z tych opinii wynika, że ponad trzy czwarte badanych wybrało technikum, ponieważ daje ono możliwość zdobycia zawodu i średniego wykształcenia. Można domniemywać, że taka odpowiedź podyktowana była przekonaniem młodzieży, iż na rynku pracy łatwiej jest znaleźć zatrudnienie osobie, która ma i zawód, i średnie wykształcenie. Mając średnie wykształcenie, można kontynuować naukę w szkole policealnej, a w przypadku zdanego egzaminu dojrzałości - na uczelniach wyższych. Ponad połowa tej grupy planowała naukę w technikum i zadeklarowała, że rodzice nie wyrażali zgody, aby uczyli się w szkole branżowej. Głos rodziców jest bardzo istotny; odpowiadają za swoje dzieci, finansują ich utrzymanie, edukację i chcą jak najlepiej dla syna czy córki.

Zatem rodzice tych uczniów byli przekonani, że technikum jest lepszym wyborem niż szkoła branżowa. Uczniowie klas pierwszych technikum, którzy nie rozważali wyboru szkoły branżowej, zwrócili również uwagę na fakt, że oferta ‘branżówek’ była mało atrakcyjna, czyli zawody, jakie mogli zdobyć na tym poziomie edukacji, były dla nich po prostu niesatysfakcjonujące. Nie bez znaczenia był fakt, że znajomi także dokonali takiego wyboru. Młode pokolenie liczy się bardzo ze zdaniem rówieśników, ponadto łatwiej odnaleźć się w grupie osób już znanych. Ciekawe jest kolejne stwierdzenie respondentów „nie lubię pracy fizycznej”, czyli w przyszłości woleliby, aby ich praca polegała na wysiłku intelektualnym, a nie fizycznym. Badani zwrócili uwagę, że nauka w technikum daje większy prestiż. Powołali się na krytyczne opinie innych uczniów o praktykach u pracodawców. np. że niewiele można się nauczyć, tj. zdobyć praktycznych umiejętności. Najmniej osób jako argument za wyborem technikum podało: stan zdrowia, czyli uważało, że z ich ograniczeniami zdrowotnymi nie otrzymaliby najprawdopodobniej zgody lekarza medycyny pracy na naukę zawodu lub po prostu nie poradziłoby sobie na praktykach, a posiadali pewność, że dadzą radę z nauką. To ostatnie wskazanie uczniowie podali, mając świadomość, że obciążenia edukacyjne są większe w technikum aniżeli w szkole branżowej (ZPPP, 2019, s. 5).

Pierwszy z ww. argumentów „po technikum będę miał zawód i średnie wykształcenie” znalazł się także na pierwszym miejscu z punktu widzenia hierarchii ważności: 64% uczniów uznało, że to podstawowy powód wyboru technikum. Drugi z argumentów „od razu chciałem uczyć się w technikum” znalazł się także na drugim miejscu z punktu widzenia hierarchii ważności: 20% uczniów uznało, że to podstawowy powód wyboru technikum. Trzeci z argumentów „w technikum można się przygotować do matury” znalazł się także na trzecim miejscu z punktu widzenia hierarchii ważności: 19% (ZPPP, 2019, s. 5) uczniów uznało, że to jeden z ważniejszych powodów wyboru technikum. Aspiracje do średniego wykształcenia, uzyskania matury charakteryzuje większość wypowiedzi uczniów klas pierwszych technikum. Zatem poziom wykształcenia i możliwość pójścia na studia są bardzo ważne dla tej grupy młodzieży.

Część respondentów wybrała technikum jako drogę dalszego kształcenia, ale byli też i tacy, którzy zdecydowali się na szkołę branżową. Co podyktowało taki wybór? Wskazania uczniów przybliżą odpowiedź na to pytanie. Szkołę branżową wybrało 395 (uczniów w tym 114 dziewcząt, tj. 29% i 281 chłopców, tj. 71%). Ustalono argumenty, jakimi kierowali się ankietowani dokonując wyboru szkoły branżowej, oto one:

- „możliwość zdobycia zawodu szybciej niż podczas nauki w technikum” – 290 uczniów, tj. 73%;
- „mniej nauki teoretycznej a więcej nauki praktycznej niż w technikum” – 232 uczniów, tj. 59%;
- „możliwość zarobienia na praktykach” – 218 uczniów, tj. 55% (Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Pile (2019, s. 8).

Jako czwarty argument podano „chęć szybkiego uzyskania samodzielności finansowej” (54%), jako piąty uczniowie wymienili „szansę na dobre zarobki w przyszłości” (52%) i kolejno: „możliwość uruchomienia własnej firmy (43%), możliwość zarobkowania za granicą (32%), dobre opinie kolegów o szkole branżowej (21%), znajomi też wybrali szkołę branżową (19%), możliwość zdobycia wybranego zawodu tylko w szkole branżowej (18%), możliwość kontynuowania nauki w szkole branżowej II stopnia i zdobycia tytułu technika oraz możliwość przystąpienia do matury (17%), zbyt mała liczba punktów zdobytych podczas rekrutacji, by dostać się do technikum (11%), przypadkowy wybór (7%), kontynuowanie rodzinnej działalności gospodarczej (6%), sytuacja finansowa rodziny (5%) i inne (3%)” (ZPPP, 2019, s. 8). Zatem głównym argumentem przemawiającym za wyborem szkoły branżowej I stopnia dla zdecydowanej większości badanych była możliwość zdobycia zawodu szybciej niż podczas nauki w technikum. Trzy lata nauki w ‘branżowce’ w odniesieniu do czterech (dla uczniów po gimnazjum) czy pięciu (dla uczniów po szkole podstawowej) lat w technikum stanowi istotną różnicę. Mając zawód, można szybciej rozpocząć swoją aktywność na rynku pracy. Zdecydowana większość stawia też na praktykę, czyli zdobycie konkretnych umiejętności, co na rynku pracy ma ogromne znaczenie. Poza tym mniej nauki teoretycznej dla tej grupy uczniów stanowi dodatkowy plus. Nie każdy ma ‘głowę do nauki’ czy lubi się uczyć, więc woli praktyczne zajęcia. Również większość respondentów z tej grupy wskazała na możliwość uzyskiwania wynagrodzenia na praktykach. Młodzi ludzie mogą szybciej zarabiać pieniądze niż ich rówieśnicy z technikum. Warto zaznaczyć, że pierwsze uzyskane wypłaty za praktyczne zajęcia rozbudzają apetyt na większe finanse. Ponad połowa tych uczniów wymieniła także możliwość szybszego osiągnięcia samodzielności finansowej i szansę na dobre zarobki w przyszłości. Młodzieży zależy na samodzielności w różnych obszarach, np. wyboru dalszej drogi edukacyjnej czy finansowej. Ponadto mając konkretny fach w rękach, szanse na pracę są zdecydowanie większe a zarobki mogą okazać się satysfakcjonujące i rosnąć wraz ze zdobywanym doświadczeniem i rozwijaniem posiadanych umiejętności. Młodzież zwróciła też uwagę na możliwość uruchomienia własnej działalności

gospodarczej, co przy dzisiejszym, dynamicznie zmieniającym się rynku pracy jest także jedną z opcji na aktywność zawodową, samodzielność i niezależność. Uczniowie odwołali się również do możliwości zarobkowania za granicą. Mają świadomość, że jest to szansa na osiąganie większych dochodów za wykonywaną pracę, a zatem szybciej można ‘dorobić się’ niż w Polsce. Dobre opinie kolegów o szkole branżowej i to, że znajomi wybrali ten typ szkoły, również było atutem w momencie podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowej. To ważny argument dla młodzieży, bo podobnie jak dla uczniów technikum, opinia rówieśników jest istotna. Część badanych zwróciła uwagę, że wybrany przez nich zawód można zdobyć tylko w szkole branżowej. Niektórzy odnieśli się do możliwości kontynuacji nauki w szkole branżowej II stopnia, czyli zdobycia średniego wykształcenia, tytułu technika i przystąpienia do matury – podobnie jak w technikum. Na podjęcie tej decyzji mają jeszcze czas i najprawdopodobniej znajdą się chętni do skorzystania z takiej opcji. W tej grupie badanych znaleźli się także uczniowie, którzy w procesie rekrutacji zdobyli niewystarczającą liczbę punktów, by dostać się do technikum i w takiej sytuacji pozostała im szkoła branżowa. Najmniej osób przyznało, że ich decyzja to kwestia przypadku lub że wynikała z zamiaru kontynuacji rodzinnej firmy czy sytuacji finansowej.

Należy dodać, że pierwszy z ww. argumentów, tj. „możliwość zdobycia zawodu szybciej niż podczas nauki w technikum” znalazł się także na pierwszym miejscu z punktu widzenia hierarchii ważności: 24% uczniów uznało, że to podstawowy powód wyboru szkoły branżowej. Drugi z ww. argumentów, tj. „mniej nauki teoretycznej a więcej nauki praktycznej niż w technikum” znalazł się na czwartym miejscu z punktu widzenia hierarchii ważności: 15% uczniów uznało, że to podstawowy powód wyboru. Trzeci z argumentów „możliwość zarobienia na praktykach” znalazł się na piątym miejscu z punktu widzenia hierarchii ważności: 14% uczniów uznało, że to jeden z ważniejszych powodów wyboru ‘branżówki’. Czwarty z argumentów „szansa na dobre zarobki w przyszłości” znalazł się na drugim miejscu wg hierarchii ważności: 21% uczniów, dla nich był to główny powód wyboru, a na trzecim miejscu uczniowie podali „możliwość utworzenia własnej firmy” -18% (ZPPP, 2019, s. 8).

Warto zauważyć, że spośród powodów wskazywanych przez uczniów, którzy wybrali szkołę branżową i uczniów technikum, którzy rozważali ten wybór, w pierwszej czwórce pojawiły się te same kryteria, tylko w innej kolejności, tj.:

- „możliwość zdobycia zawodu szybciej niż podczas nauki w technikum”;
- „mniej nauki teoretycznej a więcej nauki praktycznej”;
- „możliwość zarobienia na praktykach”;

– „chęć szybkiego uzyskania samodzielności finansowej” (ZPPP, 2019, s. 8).

Można zatem wysnuć wniosek, że dla większości uczniów planujących kształcenie zawodowe, atuty szkoły branżowej to przede wszystkim krótki czas nauki, więcej wiedzy i umiejętności praktycznych, a także możliwość wcześniejszego usamodzielnienia się.

Niezależnie od ostatecznie dokonanego wyboru szkoły ponadpodstawowej, ciekawe pozostaje pytanie, czy podjęcie pierwszej decyzji edukacyjno-zawodowej było trudne w opinii młodych ludzi. Nieco więcej niż połowa (51%) uczniów klas pierwszych technikum uznała, że było to *bardzo trudne* lub *trudne*. Jako argumenty podawano m.in.: „nie wiedziałem co chcę robić w przyszłości, duży wybór szkół i kierunków, mam dużo rozbieżnych zainteresowań i umiejętności, które często nie pokrywały się kierunkami, które oferowały szkoły, trudno stwierdzić w tak młodym wieku, jaką drogę chce się wybrać w przyszłości, strach przed dokonaniem złego wyboru, nie wiedziałam co się robi w tym zawodzie i czy dam sobie radę, najgorsze co może się zdarzyć to pracować w zawodzie, którego się nie lubi, ciężko z dojazdami a nie chciałem być w internacie, jest to najważniejsza decyzja życiowa” (ZPPP, 2019, s. 6). Zatem trudność w podjęciu decyzji wynikała z braku planów na przyszłość, bogatej oferty edukacyjnej szkół ponadpodstawowych, różnych zainteresowań i umiejętności, które nie zawsze były adekwatne do proponowanych zawodów, a także braku wiedzy o danym zawodzie i przekonania, że praca w zawodzie, który nie odpowiada danej osobie, nie będzie dawać jej zadowolenia. Ten ostatni aspekt uważam za bardzo istotny, bowiem wielu uczniów dokonuje wyboru danego zawodu naprawdę niewiele o nim wiedząc, co może skutkować i oczywiście skutkuje w różnych przypadkach rozczarowaniem i decyzją zmiany wyboru kierunku kształcenia. To zjawisko obserwuję od wielu lat w toku mojej pracy z uczniami klas pierwszych szkół ponadpodstawowych. Trudności z wyborem zawodu wynikały również z dojazdów do szkół, które są dodatkowym obciążeniem dla uczniów (27% tej grupy respondentów zamieszkiwało poza Piłą) (ZPPP, 2019, s. 6). Ponadto młodym trudno jest określić, co chcą w życiu robić i boją się podjąć, ich zdaniem, tak ważnej/najważniejszej decyzji.

Dla większości uczniów klas pierwszych szkoły branżowej (59% tej grupy) wybór kierunku dalszego kształcenia zawodowego po ukończeniu gimnazjum/szkoły podstawowej okazał się *łatwy* i *bardzo łatwy*. Co na to wskazywało zdaniem ankietowanych? Otóż m.in. następujące stwierdzenia: „od dziecka wiedziałem co chcę robić w życiu, od początku chciałem iść do szkoły branżowej, zawód zgodny z moimi zainteresowaniami, byłem przekonany co do swojego wyboru,

chcę mieć własny sklep, dobrze czuję się w tym zawodzie, blisko szkoła, pasują dojazdy, chcę się szybko usamodzielnic”. Zatem wybór szkoły branżowej nie przysporzył ankietowanym trudności, co uzasadniali tym, że już od dawna mieli sprecyzowane plany co do swojej przyszłości edukacyjno-zawodowej, wybrany zawód pokrywał się z ich zainteresowaniami, że mają możliwość uruchomienia własnej działalności gospodarczej i szybkiego usamodzielnienia się, a także wskazywali na dobrą lokalizację szkoły, tj. dobry dojazd (osoby zamieszkałe na wsi – 63% tej grupy). Padły także opinie, że wybrany zawód odpowiada danej osobie (ZPPP, 2019, s. 9). Można przypuszczać, że uczniowie wcześniej zdobyli niezbędną wiedzę o danym zawodzie i najprawdopodobniej mieli z nim też praktyczną styczność, co utwierdziło ich wybór. Wśród opinii pojawiła się też taka, że uczniowie byli po prostu przekonani co do swojego wyboru, wobec czego podjęcie pierwszej decyzji edukacyjno-zawodowej nie przysporzyło im żadnej trudności. Reasumując, wybór szkoły ponadpodstawowej trudniejszy był dla uczniów technikum, a łatwiejszy okazał się dla uczniów szkół branżowych.

Respondenci wyrazili również swoje zdanie co do źródeł informacji na temat możliwości kształcenia po szkole podstawowej. Według uczniów klas I technikum trzy podstawowe źródła w tym zakresie to *rodzina* (wskazanie 52% badanych), *otwarte drzwi* organizowane przez szkoły ponadpodstawowe (wskazanie 47% badanych), *doradca zawodowy* (wskazanie 46% badanych). Zatem ponad połowa bazowała na wiedzy najbliższych. Bardzo efektywne okazały się działania informacyjne szkół ponadpodstawowych. Jako doradcę zawodowego cieszy mnie bardzo fakt, że to właśnie specjaliści tej profesji w znacznym stopniu przyczynili się do wyposażenia młodzieży w niezbędne informacje co do możliwości dalszego kształcenia. Uczniowie czerpali także wiedzę z Internetu (41%), co w dzisiejszych czasach wydaje się zupełnie oczywiste oraz od rówieśników (40%), co jest jak najbardziej naturalne w tym okresie rozwojowym. Badani zdobywali również informacje dotyczące możliwości kształcenia „od kolegów uczących się w wybranym przez siebie technikum” (35%), czyli tych, którzy na podstawie własnych doświadczeń mogli pomóc innym. Uczestnictwo w Targach Edukacyjnych było źródłem informacji dla 32% osób tej grupy. Okazuje się, że takie wydarzenia są bardzo ważne i warto je kontynuować w kolejnych latach, gdyż cieszą się dużym zainteresowaniem wśród młodych i spełniają swoją rolę. Z punktu widzenia hierarchii ważności, na pierwszym miejscu jako źródło informacji młodzież wskazała *rodzinę*, na drugim uczestniczenie w *dniach otwartych szkoły*, a na trzecim miejscu *kolegów uczących się w wybranym zawodzie* (ZPPP, 2019, s. 6).

O możliwościach kształcenia uczniowie klas pierwszych szkoły branżowej najczęściej dowiadawali się z tych samych źródeł, co ich koledzy z technikum; *rodzina* (wskazanie 39% ankietowanych), *doradca zawodowy* (wskazanie 35% ankietowanych) i *w czasie otwartych drzwi* (wskazanie 33% ankietowanych). Podobnie istotnym źródłem informacji był Internet lub strony internetowe szkół oraz rówieśnicy, na co wskazało ok. 26% respondentów. Także koledzy uczący się w wybranej przez badanych szkole branżowej przekazywali informacje o możliwościach kształcenia, tj. ok. 25%. Na kolejnym miejscu źródłem informacji dla ok. 24% badanych okazali się nauczyciele, zatem to grono pedagogiczne w szkole podstawowej pomagało również swoim uczniom kształtować dalszą ścieżkę edukacyjno-zawodową. Udział w Targach Edukacyjnych uczniowie 'branżówki' uznali za mniej istotny. Z punktu widzenia hierarchii, najważniejszym źródłem informacji młodzież uznała kolejno *rodzinę* (podobnie jak uczniowie technikum), *doradcę zawodowego* i uczestniczenie w *dniach otwartych szkół* (ZPPP, 2019, s. 10).

Młodzież niezależnie od wyboru poziomu kształcenia zawodowego czerpała również informacje o możliwościach kształcenia od pedagogów szkolnych, ze spotkań z przedstawicielami szkół ponadpodstawowych organizowanych na terenie szkół podstawowych, z reklam w mediach, Informatora Edukacyjnego wydanego przez Starostwo Powiatowe i ulotek, przygotowanych przez szkoły ponadpodstawowe. Źródłem informacji o możliwościach kształcenia było wiele, ale najbardziej znaczące to *rodzina*, *doradca zawodowy* i *drzwi otwarte szkół ponadpodstawowych* (ZPPP, 2019, s. 6,10).

Podobnie niezależnie od wyboru poziomu kształcenia zawodowego ankietowani uznali, że decyzję o wyborze dalszego kształcenia podjęli samodzielnie. Tak twierdzi zdecydowana większość, tj. 81% uczniów technikum i 74% uczniów szkoły branżowej. Sądzę, że ten fakt nie dziwi, bowiem młodzi ludzie dążą do niezależności i samodzielności a podjęcie decyzji, jaką szkołę wybrać, może być tego przykładem. Oczywiście respondenci deklarowali, że były osoby, które wspomogły ich w tej decyzji. Podali tu przede wszystkim *rodziców*, tak twierdziło 44% uczniów technikum i 34% uczniów szkoły branżowej. Na kolejnym miejscu wymienili *rówieśników*, za czym opowiedziało się 18% uczniów technikum i 13% uczniów szkoły branżowej. Pomocni okazali się także doradcy zawodowi, rodzzeństwo, wychowawcy klas, inni nauczyciele, jak i dalsza rodzina. Dla uczniów technikum i szkoły branżowej pod względem hierarchii ważności na pierwszym miejscu była samodzielność podjęcia decyzji a na drugim rodzice.

Natomiast miejsce trzecie zdaniem uczniów technikum zajęli rodzice, a zdaniem uczniów szkoły branżowej doradca zawodowy (ZPPP, 2019, s. 7,11).

Zatem na tym etapie edukacyjnym i etapie rozwoju młodzi ludzie cenią sobie samodzielność, ale ważne są dla nich opinie także rodziców i rówieśników.

Wybory edukacyjno-zawodowe młodzieży w świetle innych badań

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Pile prowadzi działania związane z doradztwem edukacyjno-zawodowym w zakresie wspierania uczniów w wyborach dalszego kierunku kształcenia. Warto wspomnieć, że badanie sondażowe dotyczące preferencji zawodowych uczniów klas siódmych i ósmych szkół podstawowych w Pile prowadzone były już przez Placówkę wiele lat temu, bo w roku 1997. Jakie wtedy uzyskano informacje z przeprowadzonego badania? Między innymi z ankietyzacji wynikało, że na 160 przebadanych uczniów zdecydowana większość, bo aż 89% konsultowała swoje decyzje zawodowe z rodzicami. Jako podstawowy czynnik decydujący o wyborze zawodu 80% młodzieży wskazało na własne zainteresowania, a 69% na doradztwo rodziców. Na trzecim miejscu uplasowała się możliwość uzyskania w przyszłości wysokich zarobków – 36% respondentów. Na pytanie „Kto miał największy wpływ na twój wybór zawodu?” (można było zaznaczyć kilka wskazań) najczęściej padała odpowiedź: *ja sam i moi rodzice*. Większość uczniów – 70% uznała, że to rodzice, a 47%, że największy wpływ na wybór przyszłego zawodu mają *oni sami*. W dalszej kolejności wskazano *kolegów i rówieśników* – 11%. Najbardziej popularnym typem szkoły wśród uczniów była szkoła średnia zawodowa – opinia 50% badanych. Drugim co do popularności typem szkoły było liceum ogólnokształcące – ok. 33% wskazań. Ówczesne zasadnicze szkoły zawodowe wybrało jedynie ok. 13% uczniów. Co ciekawe, co trzeci uczestnik badania wskazywał na bariery w podejmowaniu decyzji zawodowych i najczęściej wymieniane były trudności w określeniu swoich predyspozycji zawodowych oraz brak wiedzy o ofercie szkół ponadpodstawowych (PPP, 1997, s. 8–11). Reasumując zatem można znaleźć podobieństwa w opiniach uczniów z tamtego wieku i obecnego. Możliwość uzyskania w przyszłości wysokich zarobków była istotnym czynnikiem wyboru poziomu kształcenia uczniów klas ósmych, tak jak i zdaniem współczesnych uczniów klas pierwszych technikum oraz uczniów szkoły branżowej. Spośród osób, które pomagały podjąć decyzję o wyborze dalszej formy kształcenia, zarówno w 1997 roku, jak i 2019 roku najważniejsi okazali się rodzice, a w dalszej

kolejności rówieśnicy. Czyli podobnie jak dziś, rodzice byli najważniejszymi doradcami dla swoich dzieci. Młodzież dawniej deklarowała, że ma największy wpływ na kształtowanie swojej ścieżki edukacyjno-zawodowej i podobnie jest dzisiaj. Dwadzieścia trzy lata temu uczniowie najchętniej wybierali średnią szkołę zawodową, następnie liceum ogólnokształcące i zasadniczą szkołę zawodową (PPP, 1997, s. 8–10). Obecne badania dowodzą, że ta tendencja utrzymuje się, bowiem najwięcej młodych po ukończeniu szkoły podstawowej wybrało kontynuację nauki w technikum, w dalszej kolejności w liceum i najmniej liczna grupa trafiła do szkoły branżowej pierwszego stopnia, czyli odpowiednika dawnej zasadniczej szkoły zawodowej.

Również wyniki sondy tygodnika „Dziennik Gazeta Prawna”, przeprowadzonej w miastach wojewódzkich w sierpniu 2019 roku, przedstawione w artykule pt. *Nie ma chętnych do nauki w zawodówkach. Trwa boom na licea ogólnokształcące*, dowodzą, że zainteresowanie nowymi zawodówkami, czyli szkołami branżowymi I stopnia jest najmniejsze i w tych miastach sięga najczęściej od 2 do 3%. Eksperci podają kilka przyczyn takiej sytuacji: brak prestiżu szkoły zawodowej i problemy z zapewnieniem w nich odpowiedniej kadry, rozbudzone aspiracje bogacącego się społeczeństwa, m.in. jako efekt zmniejszającego się bezrobocia i wsparcia finansowego dla rodzin w formie 500 plus. Stąd rośnie popularność szkół ogólnokształcących. Takie zjawisko dostrzegalne jest w większości miast – dziesięciu stolicach województw. Co do niskiego zainteresowania szkołami branżowymi, można powiedzieć, iż problem tkwi w tym, że tylko niektóre z nich gwarantują przyjęcie absolwenta do pracy, do tego dobrze płatnej. To najczęściej te, które mogą liczyć na współpracę z firmami, kształcącymi uczniów pod swoje potrzeby – ich niestety nie jest wiele. Uczniowie przyznają, że szkoły branżowe nie dają szansy odbycia praktycznych zajęć w firmach i poznania z bliska interesujących ich branż. Tak twierdzi ponad jedna czwarta uczniów szkół branżowych i techników – co wynika z raportu Gumtree.pl pt. *Współpraca szkół zawodowych z biznesem*, przygotowanego w ramach V edycji programu Start do Kariery (Klinger, Otto, 2019).

Badania dotyczące wyborów edukacyjno-zawodowych uczniów prowadził także Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie. Ostatnie takie badanie na terenie całego kraju wśród 1792 uczniów i absolwentów szkół ponadgimnazjalnych zrealizował w roku szkolnym 2016/2017. Ponad połowę badanych stanowili uczniowie klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych, głównie technikum – 54%, uczniowie liceum ogólnokształcącego to 10,6%, a uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej to 16,5%. Inni ankietowani uczęszczali do: szkoły specjalnej

przysposabiającej do pracy, szkoły policealnej, a pozostali byli uczestnikami kwalifikacyjnych kursów zawodowych. Jako główne źródła informacji o szkołach ponadgimnazjalnych respondenci wskazali na pierwszym miejscu *kolegów* – 14,6%, na drugim *Internet* – 10,7%, na trzecim *opinie uczniów uczących się w szkole* – 10,5%. W dalszej kolejności wymienili: otwarte drzwi, rodzinę, spotkania promujące szkołę ponadgimnazjalną na terenie gimnazjum, ulotkę, informatory, nauczycieli, targi edukacyjne, doradcę zawodowego, reklamę w mediach, pedagoga szkolnego. Do przyczyn wpływających na podjęcie decyzji o wyborze szkoły uczniowie zaliczyli przede wszystkim perspektywę pracy – 8,7%, dobrą opinię uczniów o szkole – 7,9% i zainteresowania – 7,4%. Następnie zwrócili m.in. uwagę na dobry dojazd do szkoły, klimat szkoły, dobrą opinię o szkole. Na pytanie: „Który czynnik okazał się decydujący przy wyborze szkoły?” najczęściej uczniów wskazało na zainteresowania, następnie perspektywę pracy i dobrą opinię uczniów o szkole. Najczęściej uczniowie deklarowali, że decyzję o wyborze szkoły podjęli *samodzielnie* – 68%, *wspólnie z rodzicami* prawie 30% i 3,6% stwierdziło, że to rodzice dokonali wyboru (Kruszakin, 2017, s. 6–17). Zatem młodzież miast wojewódzkich wybierając dalszą ścieżkę kształcenia kierowała się głównie możliwościami podjęcia zatrudnienia, dobrą opinią o wybranej szkole i własnymi zainteresowaniami. To właśnie zainteresowania badani wskazali także jako decydujący czynnik przy wyborze szkoły. Zdecydowana większość samodzielnie podjęła decyzję o dalszej drodze kształcenia. Niestety, występują jeszcze przypadki, gdzie to rodzic wybiera dziecku szkołę. Jest to bardzo niepokojące zjawisko i niesie duże ryzyko nietrafności wyboru. W pilskich badaniach nie odnotowano takich odpowiedzi ankietowanych. Najczęściej informacje o szkołach ponadgimnazjalnych młodzież czerpała od kolegów, ale również podczas drzwi otwartych czy targów edukacyjnych, które też są organizowane w pilskich szkołach i warto takie wydarzenia kontynuować. W wyborze szkoły wiele kwestii ma bardzo istotne znaczenie, m.in. znajomość oferty edukacyjnej szkół ponadgimnazjalnych/ponadpodstawowych, dlatego przekazanie uczniom profesjonalnych informacji w tym zakresie jest kluczowe.

Zakończenie

W roku szkolnym 2019/2020 młodzież powiatu pilskiego dokonała swoich pierwszych edukacyjno-zawodowych wyborów. Dlaczego uczniowie wybierający kształcenie zawodowe w większości zdecydowali się na technika, a nie szkoły branżowe? Zdecydowana większość badanych uczniów klas pierwszych

technikum wskazała na odpowiedź: „po technikum będę miał zawód i średnie wykształcenie”. Niektórzy z nich rozważali wybór szkoły branżowej. Brali pod uwagę: mniej nauki teoretycznej a więcej nauki praktycznej niż w technikum, możliwość zdobycia zawodu szybciej niż podczas nauki w technikum, możliwość zarobienia na praktykach. Uczniowie wybrali technikum, bo od razu chcieli uczyć się w tym typie szkoły i dobrze przygotować do egzaminu dojrzałości. Podejmowanie decyzji o wyborze dalszego kształcenia było trudne dla ponad połowy badanych uczniów technikum. Wielu z nich nie wiedziało, co chciałoby robić w życiu, odczuwało wagę tego wyboru, co dodatkowo generowało silne, przykre emocje. Jednocześnie bardzo ważne okazało się dla młodych ludzi samodzielne podejmowanie decyzji o dalszym kształceniu. A co determinowało uczniów do wyboru kształcenia zawodowego na poziomie szkoły branżowej I stopnia? Zdecydowana część badanych klas pierwszych szkoły branżowej wskazała na odpowiedź: „możliwość zdobycia zawodu szybciej niż podczas nauki w technikum”. Ponad połowa respondentów podała argument „mniej nauki teoretycznej a więcej nauki praktycznej niż w technikum”. Większość uczniów jako uzasadnienie odpowiedzi przytoczyła „możliwość zarobienia na praktykach”. W znacznym stopniu młodzież dokonała wyboru szkoły branżowej ze względu na „chęć szybkiego uzyskania samodzielności finansowej”. Argumentem przemawiającym za wyborem tej ścieżki kształcenia było również stwierdzenie, że daje ona szansę na dobre zarobki w przyszłości. Podejmowanie decyzji o wyborze dalszego kształcenia było dla tej grupy badanych łatwe. Wielu z nich wiedziało, co chce robić w życiu, wybrany zawód był zgodny z ich zainteresowaniami, uzyskali pozytywną opinię o szkole od kolegów. W większości przypadków samodzielnie podjęli decyzję o dalszym kształceniu. Istotną rolę w tych wyborach odegrali także rodzice ankietowanych.

Wobec powyższego można zdefiniować pewne wskazania, by nie zabrakło chętnych do szkolnictwa zawodowego, a zwłaszcza na poziomie szkoły branżowej pierwszego stopnia. Warto zatem zwrócić uwagę na: zachęcanie uczniów klas ósmych szkoły podstawowej do aktywnego poszukiwania informacji o zawodach, szkołach, kierunkach kształcenia, miejscach praktycznej nauki zawodu, a także na pogłębianie samowiedzy młodych o własnych predyspozycjach zawodowych, osobowościowych, wartościach w życiu, jak i włączenie do dyskusji z młodymi ich rodziców, jako ważnych osób wspierających decyzje o przyszłości (ZPPP 2019, s. 13).

System szkolnictwa zawodowego w Polsce jest oparty na solidnych filarach prawnych. Nie potrzeba wielkiej legislacyjnej rewolucji, by poprawić jego

stan. Wystarczą punktowe, lecz zdecydowane działania ukierunkowane na rozwiązanie precyzyjnie zdiagnozowanych problemów szkolnictwa zawodowego – tak wynika z raportu, który przedstawiła Fundacja Warsaw Enterprise Institute, związana ze Związkiem Przedsiębiorców i Pracodawców. Efektywne szkolnictwo zawodowe stanowi niezbędny element sprawnie funkcjonującego i sprzyjającego rozwojowi gospodarki systemu edukacji. Ze względu na poziom zglobalizowania gospodarki, państwa konkurują ze sobą jakością produktów i usług, która jest bezpośrednio powiązana z technologią ich wytwarzania i świadczenia. Brak wysoko wykwalifikowanych pracowników fizycznych i techników stanowi jedną z przeszkód szybszego rozwoju gospodarczego w wielu państwach świata (Fundacja, 2016, s. 3). Dlatego między innymi tak ważne są pierwsze edukacyjno-zawodowe wybory młodych ludzi.

Referencje

- Bakiera, L., Stelter, Ż. (2011). *Leksykon psychologii rozwoju człowieka*, t. 1. Warszawa: Difin.
- Bańka, A. (2005). *Zawodoznawstwo doradztwo zawodowe pośrednictwo pracy*. Poznań: PRINT-B.
- Bondaruk, A. (2011). *Poradnictwo zawodowe w biografii człowieka*. W: D. Kukła (red.), *Wielowymiarowość poradnictwa w życiu człowieka*. Warszawa: Difin.
- Brzezińska, A.I., Appelt, K., Ziółkowska, B. (2016). *Psychologia rozwoju człowieka*. Sopot: WP.
- Czerwińska-Jasiewicz, M. (2015). *Psychologia rozwoju młodzieży w kontekście biegu ludzkiego życia*. Warszawa: Difin.
- Dobra szkoła, Czy szkoły branżowe będą bezpośrednio szkolić do podjęcia pracy po jej zakończeniu? Czy będą dawać jakieś uprawnienia?, <https://reformaedukacji.men.gov.pl/pytania-i-odpowiedzi/czy-szkoly-branzowe-beda-bezposrednio-szkolic-do-podjecia-pracy-po-jej-zakonczeniu-czy-beda-dawac-jakies-uprawnienia> (18.06.2020).
- Dobra szkoła, *Jak będą wyglądały szkoły branżowe I i II stopnia? Czy zastąpią one obecne szkoły zawodowe?* 2016, <https://reformaedukacji.men.gov.pl/pytania-i-odpowiedzi/jak-beda-wygladaly-szkoly-branzowe-i-i-ii-stopnia-czy-zastapia-one-obecne-szkoly-zawodowe> (18.06.2020).
- Dziennik Polski, *Koniec gimnazjów. Wracają ośmioletnia podstawówka i czteroletnie liceum*, <https://dziennikpolski24.pl/koniec-gimnazjow-wracaja-osmioletnia-podstawowka-i-czteroletnie-liceum-wideo/ar/10343642> (18.06.2020).
- Encyklopedia Rodzice i dzieci* (2002). M. Pawlus (red.). Bielsko-Biała: Park.
- Fundacja Warsaw Enterprise Institute, (2016). *Raport Efektywne szkolnictwo zawodowe, jako kluczowy element nowoczesnej gospodarki*. Warszawa, <https://zpp.net.pl/files/manager/file-2789f724291c65a530c5c78a06411cfb.pdf> (18.06.2020).
- Harwas-Napierała, B., Trempała, J. (red.). (2008). *Psychologia rozwoju człowieka*. Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.

- Karska, K. (2016). *Wsparcie adolescentów w wyborach edukacyjno-zawodowych*. W: D. Ku-
kla, W. Duda (red.), *Poradnictwo zawodowe – rozwój zawodowy w ujęciu przekrojowym*.
Warszawa: Difin.
- Klinger, K., Otto, P. Nie ma chętnych do nauki w zawodówkach. Trwa boom na licea ogólno-
kształcące, *Dziennik Gazeta Prawna*, (08.08.2019), [https://serwisy.gazetaprawna.pl/edu-
kacja/artykuly/1425325,zawodowki-i-licea-ogolnosztalcace-nauka.html](https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/1425325,zawodowki-i-licea-ogolnosztalcace-nauka.html) (18.06.2020).
- Kruszakin, B. (2017). Raport z ankiety *Ważne decyzje wybór szkoły dane z roku szkolnego
2016/2017*. Warszawa: ORE, [https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/
Raport-z-ankiety-Wazne-Decyzje-Wybor-Szkoly.pdf](https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/Raport-z-ankiety-Wazne-Decyzje-Wybor-Szkoly.pdf) (18.06.2020).
- Oleszkowicz, A., Senejko, A. (2011). *Dorastanie*. W: J. Trempała (red. nauk.), *Psychologia
rozwoju człowieka*. Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- Parzęcki, R. (2003). *Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży w stadium eksploracji. Zamie-
rzenia. Wybory*. Włocławek: WSHE.
- Paszkowska-Rogacz, A. (2003). *Psychologiczne podstawy wyboru zawodu*. Warszawa:
KOWEziU.
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Pile (1997). Raport z badania sondażowego: *Pre-
ferencje zawodowe uczniów klas VII i VIII szkół podstawowych w Pile*. Piła.
- Rozporządzenie MEN z 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla pu-
blicznych szkół, Załącznik 7, Dz.U. z 2019 r., poz. 639, [http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/
DocDetails.xsp?id=WDU20190000639](http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000639) (18.06.2020).
- Waters, M. (1999). *Słownik rozwoju osobistego. Pojęcia i teorie samodoskonalenia*. Warsza-
wa: Medium.
- Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Pile (2019). Badanie sondażowe opi-
nii uczniów klas I szkół branżowych oraz techników: *technikum czy szkoła branżowa?
Czynniki wpływające na wybór poziomu kształcenia zawodowego przez młodzież w po-
wiecie pilskim w roku szkolnym 2019/2020*. Piła.
- Zimbardo, P.G. (1999). *Psychologia i życie*. Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- Ziółkowska, B. (2005). *Okres dorastania. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać?* W: A.I. Brze-
zińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka*. Gdańsk: GWP.